

DETERMINOLOGIZACIJA V SPLOŠNIH IN TERMINOLOŠKIH SLOVARJIH

Prispevek obravnava determinologizirane lekseme s stališča leksikografije in terminografije. Determinologiziran leksem nastane v procesu determinologizacije, ko termin iz terminološke leksike preide v splošno, torej iz znanstvenih besedil v besedila, namenjena širši javnosti. Ko se termin začne pojavljati v množičnih medijih, ni več zanimiv le za terminološke slovarje, ampak tudi za slovarje splošnega tipa. Taki leksemi danes predstavljajo velik del novejšega besedja. Leksikograf mora biti pozoren na pomenske spremembe, ki jim je (prej nedvoumno definiran) termin večkrat podvržen v novem besedilnem okolju. Neposredno prenašanje terminoloških razlag v splošne slovarje zato ni primerno. Na podlagi primerov determinologiziranih leksemov in njihovih razlag v terminoloških slovarjih in SSKJ ugotavljamo, da proces determinologizacije vsaj deloma briše ločnico med terminologijo in splošno leksiko, kar je treba upoštevati tudi pri terminografskem delu.

determinologizacija, leksikografija, terminografija

The paper discusses determinologized lexemes from the points of view of lexicography and terminography. A determinologized lexeme is the result of the transition of a term from a specific terminology to a general lexical inventory, or to put it another way, from scientific texts to texts aimed at the general public. When a term starts to appear in the mass media, it becomes of interest not only to terminological dictionaries, but also general-purpose dictionaries. Such lexemes now represent a large part of modern vocabulary. Lexicographers should be aware of modifications of meaning, as the term (previously a clear-cut concept) is often subjected to alterations in new contexts. Therefore it is inappropriate to use terminological definitions in general-purpose dictionaries. Based on examples from terminological dictionaries and the SSKJ (*Dictionary of the Standard Slovene Language*), we have ascertained that the process of determinologization, at least partially, merges the fields of terminology and general vocabulary, which has to be taken into account by terminographers.

determinologization, lexicography, terminography

1 Uvod

Čeprav različni ljudje razmerje med splošno in terminološko leksiko razumejo na različen način,¹ se bo večina verjetno strinjala, da v terminoloških, torej ozko specializiranih slovarjih najdemo terminološko leksiko, v splošnih slovarjih pa splošno. Razlago leksema *miza* bomo tako iskali v splošnem slovarju, medtem ko

¹ O tem strnjeno pišeta recimo Bergenholtz in Tarp (1995: 16–19).

bomo na primer termin *mlajša donavska poledenitev* iskali v terminološkem (geografskem ipd.) slovarju.

Kaj pa če nas zanima, kaj pomeni *aids*? Razlago bi v tem primeru našli v terminološkem slovarju (medicinskem ipd.), pa tudi v splošnem slovarju, kot je SSKJ. V tem primeru gre za proces determinologizacije, saj je termin iz znanstvenih besedil prešel v besedila, ki so namenjena širšemu krogu ljudi – s tem pa se je pojavila tudi potreba po vključitvi tega leksema v splošni slovar.

Determinologizacijo sicer delimo na jezikovnosistemsko in besedilno (Žagar 2005: 40). V prispevku se bomo ukvarjali z jezikovnosistemsko determinologizacijo, ki se deli še na delno in popolno. Posvetili se bomo zlasti delni determinologizaciji, ki je tudi najbolj pogosta. V tem primeru ostanejo po prehodu iz znanstvenih besedil v splošna glavne pomenske sestavine termina prepoznavne, ostale pa se umikajo v ozadje (še vedno gre za isti pojem). Taki primeri so recimo *antena*, *cunami*, *holding*. Za popolno determinologizacijo pa je značilno, da gre še korak naprej, saj na podlagi pomenskega prenosa nastane nov pomen, ki ne označuje več istega pojma kot termin. Tak primer bi bil recimo fizikalni termin *verižna reakcija*, ki se v splošnih besedilih uporablja tudi v pomenu 'vrsta povezanih dogodkov, ki sledijo izhodiščnemu'.

Determinologizirani leksemi torej funkcionirajo tako v strokovnih kot tudi v splošnih besedilih, zanimalo pa nas je, kako je tovrstna leksika opisana v slovarjih, splošnih in terminoloških, in kakšne so posledice determinologizacije za leksikografijo in terminografijo.

2 Determinologizirani leksemi v slovarjih

Primerjali smo pomenske opise determinologiziranih leksemov v terminoloških in splošnih slovarjih. Pregled vseh slovenskih terminoloških slovarjev presega namen tega prispevka, zato smo jih izbrali 9 (glej seznam virov). Omeniti je treba tudi, da je v nekaterih terminoloških slovarjih več terminov, ki so se determinologizirali, kot v drugih. Vzroke za to lahko iščemo v aktualnosti določene stroke,² pa tudi v stopnji specializiranosti posameznega slovarja.

Za terminološki slovar je še posebej pomembno, kateri skupini uporabnikov je namenjen. L. Bowker in J. Pearson (2002: 27) navajata tri različne tipe uporabnikov strokovnega jezika (strokovnjaki, polstrokovnjaki (strokovnjaki sorodnih področij ali študenti), nestrokovnjaki). Seveda ima vsaka od teh skupin uporabnikov svoje zahteve in od tega je odvisen izbor gradiva za slovar, pa tudi stopnja strokovnosti (natančnosti) razlag. Pomembno je tudi, kakšne so funkcije slovarja, tj. ali je slovar namenjen produkciji, recepciji ali prevajanju strokovnih besedil (Bergenholtz, Tarp

² Sem sodijo tudi zelo odmevni zunajjezikovni dogodki, ki neko stroko – ali le kak termin oziroma njegov denotat – postavijo v središče zanimanja širše javnosti. S tem, ko se tak termin ali skupina terminov dalj časa pojavlja v množičnih medijih, preide v splošno leksiko in izgubi svoj (v stroki) natančno definiran pomen.

1995: 22). Ker je slovenščina jezik z relativno majhnim številom govorcev, pogosto ni možnosti, da bi imeli za vsako skupino uporabnikov (in za različne funkcije) svoj slovar.

Veliko determinologiziranih leksemov najdemo recimo v *Slovenskem medicinskem slovarju* (2002), kjer v uvodu piše, da slovar vsebuje strokovne izraze, ki jih med študijem spozna študent medicine (vsebuje tudi izrazje sorodnih ved), na drugem mestu v uvodu pa lahko beremo, da je namenjen strokovnjakom za medsebojno sporazumevanje in tudi za sporazumevanje z nestrokovnjaki, predvsem s pacienti.³

Po drugi strani pa determinologiziranih leksemov skoraj ni v *Slovarju izrazov za trg z električno energijo* (2001) ki nagovarja ozek krog strokovnjakov. To se kaže že v uvodu, kjer je precej natančno opisano, kako deluje trg z električno energijo (sklicujejo se tudi na *Uradni list RS*), še bolj povedno pa je, da v uvodu pišejo o definicijah, in ne o razlagah izrazov: »Slovarski del po abecednem redu navaja slovenske izraze, katerim sledijo **definicije** (poudarila M. Ž.), v drugi koloni je angleški ustreznik z angleško **definicijo** (poudarila M. Ž.).« (*Slovar izrazov za trg z električno energijo*, 2001: IV.) Definicije⁴ so značilne za standardizacijo terminov, z njo pa imajo največ opraviti strokovnjaki.

Načeloma pričakujemo, da se bosta razlagi istega leksema v splošnem in terminološkem slovarju precej razlikovali: »Razlaga v splošnem slovarju mora biti splošno razumljiva, ne sme vsebovati ozkostrokovnih besed, v terminološkem pa mora biti opisana s stališča stroke, saj je namenjen zlasti strokovnjaku.« (Humar 1998: 130.) Ogleдали si bomo nekaj primerov iz našega gradiva ter njihov opis v terminološkem in splošnem slovarju (SSKJ, 1998).

fjord *geomorf.* dolg, ozek in navadno globok morski zaliv z značilnim podmorskim pragom ob ustju, s strmimi obodnimi pobočji, ki je nastal, ko je morje preplavilo ledeniško preoblikovano rečno dolino (*Geografski terminološki slovar*, 2005)

fjord dolg, ozek morski zaliv, obdan z zelo visokimi in strmimi pobočji (SSKJ, 1998)

Termin *fjord* je v splošno leksiko prišel iz geografije. V terminološkem slovarju najprej opazimo, da je dodan kvalifikator *geomorf.* (geomorfologija), ki termin uvršča v ožje področje znotraj geografije. Razlaga termina je glede na razlago v SSKJ daljša in natančnejša, vsebuje tudi opis nastanka pojava, kar za splošni slovar ni bistveno, v terminološkem slovarju pa je to vsekakor smiselno navesti.

³ Zdi se, da so avtorji slovarja v želji po čim večji uporabnosti slovarja nekoliko pretiravali, ko so v uvodu zapisali tudi, da naj bi razlage bile razumljive abiturientom gimnazije.

⁴ Po vplivni dunajski šoli terminologije je definicija opis koncepta znotraj pojmovnega sistema stroke, tj. glede na druge med seboj odvisne koncepte. Razlaga pa je opis koncepta, ki ne odraža položaja tega koncepta v sistemu, zato je za terminološki opis manj ustrežna. (Felber 1984: 160). Ni nujno, da sprejmemo tako ločevanje definicije in razlage, kljub temu pa je jasno, da je definicija sama po sebi bolj terminološka od razlage.

amnestija z zakonom odrejen pravni akt, s katerim se poimensko nedoločeni skupini ljudi odpusti (kazenski) pregon, popolnoma ali delno odpusti izvršitev kazni, izrečena kazen spremeni v milejšo, izbriše obsodba ali odpravi kaka pravna posledica obsodbe; individualni odpust pregona itd. (*Slovenski pravni leksikon*, 1999)

amnestija delna ali popolna oprostitev kazni, ki jo da najvišja oblast skupinam obsojencev (SSKJ, 1998)

Tudi termin *amnestija* je v pravnem slovarju opisan precej bolj natančno kot v splošnem. Pravzaprav je v splošnem slovarju opisana le ena od možnosti, ki jih zajema amnestija, razlaga je torej precej poenostavljena.

galop živahen severnonemški ples v 2/4 taktu, ki se je razvil okrog 1820 in se razširil v Francijo in Anglijo (*Baletni besednjak*, 1999)

galop 2. v 19. stoletju zelo živahen ples s hitrimi poskoki // skladba za ta ples (SSKJ, 1998)

becquerel enota za aktivnost radioaktivnega vira, ki pove, koliko jeder razpade na sekundo (1 Bq = 1 razpad/s. Stara enota za aktivnost je curie (1 Ci = 3,7 10¹⁰ Bq) (*Pojmovnik jedrske tehnike in varstva pred sevanji*, 1997)

becquerel fiz. enota za merjenje radioaktivnosti (SSKJ, 1998)

V zgornjih dveh primerih natančnejši terminološki pomen določa tudi kvantitativna opredelitev, pri terminu *galop* je to podatek, v katerem taktu se pleše ta ples, razlagi za termin *becquerel* pa je v oklepaju dodana tudi izpeljava iz osnovnih enot in pretvorba iz starejše enote.

dezinfekcija uničevanje patogenih mikroorganizmov; (sin. razkuževanje) (*Slovenski medicinski slovar*, 2002)

dezinfekcija uničenje, uničevanje kužnih klic; razkužitev, razkuževanje (SSKJ, 1998)

Za terminološke razlage je značilno tudi, da uporabljajo termine. Razlagi pri terminu *dezinfekcija* sta si torej s pomenskega vidika zelo podobni, vendar pa uporaba terminov (*patogen*, *mikroorganizem*) terminološki razlagi omogoča večjo natančnost, tudi v smislu uvrščanja tega pojma v pojmovni sistem stroke.

maroni kostanj, ki se goji zlasti v Sredozemlju (*Castanea sativa* Mill. var. *maron*) ali njegov debeli sad: goriški maroni, lovranski maroni, mariborski maroni (MB20), zlati lionski maroni (*Kmetijski tehniški slovar: sadjarstvo*, 1995)

maroni kostanj, ki se goji v Sredozemlju, ali njegov debeli sad (SSKJ, 1998)

Prav tako je za terminološko razlago določenih strok tipično navajanje latinškega vrstnega imena. Razlagi termina *maroni* v sadjarskem slovarju sledijo tudi različne vrste *maronijev*, tako so na enem mestu zbrane vse podpomenke.⁵

davica nalezljiva bolezen, ki jo povzroča toksigeni bacil *Corynebacterium diphtheriae* in za katero so značilne psevdomembranske obloge predvsem v žrelu, sapniku in

---

⁵ O hierarhični strukturiranosti terminov znotraj določenega področja in njenem prikazu v terminološkem slovarju piše B. Košmrlj Levačič (2001: 291–301).

nosu; kožna davica [...], toksična davica [...] (*Slovenski medicinski slovar*, 2002)
davica nalezljiva bolezen žrela, sapnika, nosu, ki se pojavlja zlasti pri otrocih (SSKJ, 1998)

Tudi medicinski slovar ima pri terminu *davica* podiztočnici (*kožna davica* in *toksična davica*), za razliko od sadjarskega slovarja pa podiztočnici tudi razloži. Če primerjamo razlago *davice* v terminološkem in splošnem slovarju, opazimo, da je v SSKJ izpostavljena lastnost, da se bolezen pojavlja zlasti pri otrocih, medtem ko tega v terminološkem slovarju ni. Razlaga v terminološkem slovarju se od razlage v splošnem slovarju razlikuje torej tudi po tem, da izpostavi druge vidike pomena⁶ – za uporabnika splošnega slovarja je podatek o tem, da za to boleznijo zbolevajo zlasti otroci, verjetno pomembnejši od podatka, kateri bacil jo povzroča.

Za terminološko razlago je v primerjavi s splošno torej značilen natančnejši opis pomena,⁷ kar se kaže tudi v uporabi terminov, navajanju latinskega vrstnega imena, kvantitativnih opredelitvah, navajanju podiztočnic in izpostavljanju drugih vidikov pomena kot v splošnem slovarju.

Vendar pa načelo, da je termin (oziroma determinologiziran leksem) v terminološkem slovarju opisan natančneje kot v splošnem, v praksi večkrat ne drži. Oglejmo si nekaj primerov.

braducelj podbradek (*Veterinarski terminološki slovar*, 1998)

braducelj *vet.* šop dolgih dlak na kozjem podbradku (SSKJ, 1998)

aerofagija goltanje zraka (*Veterinarski terminološki slovar*, 1998)

aerofagija *med., vet.* bolezen, pri kateri človek ali žival požira zrak (SSKJ, 1998)

Termina *braducelj* in *aerofagija* sta natančneje opisana v SSKJ, kjer imata kvalifikator *vet.* (veterina), *aerofagija* pa še *med.* (medicina). Obravnava teh dveh terminov v terminološkem slovarju vsekakor ni ustrezna, saj je pomen opisan premalo podrobno – v terminologiji nikakor ni vseeno, ali je mišljen *braducelj* kot šop dlak na kozjem podbradku ali kot podbradek na splošno. Pri *aerofagiji* pa gre pravzaprav le za prevod oziroma poslovenjenje tujke.

incident pripetljaj, neprijeten dogodek (*Slovenski pravni leksikon*, 1999)

incident nepričakovan, neprijeten dogodek, ki prekine normalen potek kakega dejanja, dela // prekoračenje dovoljenega v ravnanju ali vedenju, izgred (SSKJ, 1998)

jogging angl. lahkoten tek (*Slovenski medicinski slovar*, 2002)

jogging lahkotno tekanje za ohranjanje telesne vzdržljivosti (SSKJ, 1998)

⁶ O tem razpravljata tudi I. Meyer in K. Mackintosh (2000: 114).

⁷ Poenostavljene razlage terminov (determinologiziranih leksemov) v splošnem slovarju so lahko za strokovnjaka tudi sporne. Strnad (1984: 144, 145) se zavzema za sklepanje kompromisov med neodvisnostjo in kratkostjo razlage, ki jo terja slovar, ter strokovno neoporečnostjo. Navaja razlago fizikalnega termina *energija* v različnih slovarjih in ugotavlja, da se med seboj precej razlikujejo, s strokovnega vidika pa nekatere celo zavajajo (na primer: **energija** '1. sposobnost telesa, da opravi delo' (SSKJ)). Strnad (1984: 145) svoja razmišljanja o strokovni ustreznosti razlage zaključuje takole: »Vprašanje, ali je energija zaloga dela ali ne in ali je ta trditev napačna ali samo zavaja, pa bi nas zapeljalo predaleč v strokovno razpravo.«

Tudi *incident* in *jogging* sta bolj natančno opisana v splošnem slovarju. V obeh primerih pa se lahko vprašamo, če sta to sploh prava termina. Če je *jogging* medicinski termin, je razlaga 'lahkoten tek' povsem neustrezna. Argument, da gre za medicinski termin (seveda v širšem smislu), bi lahko našli kvečjemu v razlagi v SSKJ ('... za ohranjanje telesne vzdržljivosti').⁸

2.1 Splošni slovarji

Doslej smo si ogledali nekaj primerov razlag terminov oziroma determinologiziranih leksemov v terminoloških slovarjih in SSKJ, zdaj pa si bomo nekoliko podrobneje ogledali, kaj determinologizacija pomeni za leksikografijo.

Ko termin iz znanstvenih besedil preide v splošna (in se tam dovolj pogosto pojavlja), postane zanimiv tudi za leksikografa. Pri izdelovanju geslovnika za slovar novejšega besedja slovenskega knjižnega jezika, se je pokazalo, da se v zadnjem času število terminov, ki se uporabljajo v splošnem jeziku, povečuje. Pravzaprav je med novimi besedami največ prav terminov, za katere avtorji trdijo, da jih je treba izbirati s stališča splošne rabe jezika in ne s stališča posameznega strokovnega področja (Bokal et al. 2003: 15).

Ker determinologizirani leksemi predstavljajo velik delež novejšega besedja, je vsekakor smiselno razmisliti o načinu obravnave takih leksemov. Zelo pomembno je, da si splošni slovar ne »izposoja« terminoloških definicij (Meyer 2000: 46).

Prvi razlog je, da se od uporabnika splošnega slovarja (za razliko od terminološkega) ne pričakuje, da obvlada področje, od koder je termin prišel v splošni jezik.⁹

Drugi razlog pa je, da je v stroki natančno definiran termin po tem, ko preide v drugo besedilno okolje, podvržen nadaljnjim pomenskim spremembam – ta pojav imenujemo popolna determinologizacija. Novonastali pomeni so lahko različno oddaljeni od izhodiščnega. Primera, ko je pomenski premik zabeležil že SSKJ, sta recimo:

anemičen nanašajoč se na anemijo (*Slovenski medicinski slovar*, 2002)

anemičen *med.* ki ima anemijo, slabokrven: anemičen bolnik; postati anemičen // *knjiž.* neizrazit, medel (SSKJ, 1998)

orkan 1. najmočnejši vihar z jakostjo 12 beaufortov, ki povzroča splošno razdejanje, na morju pa potaplja ladje 2. globok tropski ciklon z orkanskim viharjem (*Meteorološki terminološki slovar*, 1990)

⁸Primeri kot je *jogging* pravzaprav niso tipični predstavniki determinologizacije. Kljub temu se zdi smiselno opozoriti nanje, saj izrazito brišejo mejo med terminološkim in splošnim.

⁹I. Meyer (2000: 51) sicer opozarja, da tako razlikovanje morda ni vselej ustrezno, saj lahko splošni slovar uporabi tudi strokovnjak. Rešitev vidi v slovarjih prihodnosti, ki naj bi delovali kot velika elektronska podatkovna zbirka, kjer bi uporabnik dobil natanko tako informacijo, kot mu ustreza, saj bi bili med seboj povezani različni slovarji, tako splošni kot specializirani. Uporabnik bi lahko zelo hitro prišel tudi do npr. grafičnega prikaza pojmovnega sistema, kamor sodi iskan termin, do specializiranega in splošnega korpusa, kjer bi si lahko ogledal rabo iskanega termina itd.

orkan 1. izredno močen vrtničast tropski vihar, zlasti v Severni Ameriki 2. *ekspr.*, s *prilastkom* kar se pojavi v visoki stopnji (SSKJ, 1998)

Toda dinamika razvoja mnogih aktualnih terminov je izredno velika in brez ustreznega korpusa ji ni mogoče slediti. Za ugotavljanje pomenskih, pa tudi slovničnih,¹⁰ sprememb pri determinologizaciji je najbolj primeren korpusni pristop, pri čemer bi bilo dobro, če bi imeli hkrati na voljo referenčni korpus, kjer dobimo sliko o rabi nekega leksema v splošnem jeziku in specializirani korpus, kjer bi lahko preverili rabo termina v strokovnih besedilih.

Uporaba referenčnega korpusa je nepogrešljiva tudi pri odkrivanju različnih konotacij, ki jih lahko dobijo determinologizirani leksemi. Oglejmo si primer kemijske spojine *peroksid*. V SSKJ najdemo naslednjo razlago:

peroksid *kem.* spojina enega atoma elementa z dvema med seboj vezanima atomoma kisika (SSKJ, 1998)

Razlaga je sicer primerna, a po pregledu zadetkov v korpusu FIDA se izkaže, da se leksem *peroksid* povezuje tudi z beljenjem las in ne le s kemijsko spojino. Na primer:

Vendar Sena ni naravna blondinka, rodila se je z mišje rjavimi lasmi. Slabo za biznis, ampak zato ji je Bog hvala bogu podaril **peroksid**. Ne moreš verjeti, kako pomembna je barva las za moj posel, mi zaupa s svojim malce zagrljenim glasom. (*Mladina*, 24. 12. 1998.)

Še bolj očitno je to v pridevniški obliki *peroksiden*, ki se v korpusu FIDA pojavi 15-krat, od tega je kar 13 zadetkov v povezavi s svetlo barvo las. Dva primera:

S svojo **peroksidno** blond pričesko in našminkanimi ustnicami je bil David Sylvian oboževani idol z barvnih plakatov iz najstniških revij. (*Delo*, 5. 6. 1999.)

Prvi dve, **peroksidni** blondinki, sta se v čevljih z debelimi podplati in izredno visokimi petami opotekali po grčastem asfaltu, za njima je hodila drobna črnolaska v supergah, oblečena v črne kavbojke in ponošen usnjen jopič. (*Delo*, 21. 4. 1999.)

Razlagi iz SSKJ bi bilo torej smiselno dodati še en pomen (oziroma ustrezno preoblikovati obstoječega), ki bi upošteval tudi vidik, pomemben za uporabnika splošnega slovarja – to je (pogosta) uporaba te kemijske spojine za beljenje las. Prav tako bi bilo smiselno dodati še pridevniško obliko.

Pri razlagi determinologiziranih leksemov v splošnih slovarjih je torej treba paziti, da so ti opisani s stališča uporabnika splošnega slovarja in da so upoštevane tudi nadaljnje (pomenske in druge) spremembe, ki jim je tak leksem morda pod-

¹⁰ Posledica determinologizacije so tudi različne slovnične spremembe, v angleškem jeziku recimo raba samostalnika v funkciji glagola ali glagola v funkciji samostalnika ali pridevnika, spremembe so možne pri prehodnosti glagola, pa tudi pri pridevnkih, prislovih in predlogih (Meyer, Mackintosh 2000: 121–124). Pri nas je o slovničnih spremembah pri (de)terminologiziranih glagolih, predvsem v zvezi z vezljivostjo in vidom, pisala A. Žele (2004: 77–93).

legel, pa naj gre za razvoj novih pomenov ali le dodatne konotacije, ki jih leksem lahko dobi.

2.2 Terminološki slovarji

Terminografijo zanimajo termini v njihovem terminološkem pomenu in na prvi pogled je videti, da determinologizacija nima nobenega vpliva na terminografsko delo. Toda vsaj na področjih, ki so najbolj aktualna (računalništvo ipd.), je že pri nastanku novih terminov smiselno upoštevati ne le njihovo sprejemljivost za krog strokovnjakov, ampak tudi sprejemljivost za širšo javnost (Meyer 2000: 54). Taki so na primer lahko razumljivi termini, ki so nastali z metaforizacijo (*miška, namizje, hrošč, meni* itd.).

Možno je, da se determinologiziran leksem terminologizira tudi v kaki drugi stroki, tipičen primer je recimo *virus* (iz medicine v računalništvo). Po drugi strani pa se termin v skoraj enakem pomenu lahko uporablja tudi v različnih strokah, kar je značilno zlasti za novejšo interdisciplinarno stroke. Tako I. Mayer (2000: 55) predlaga, da bi terminografi upoštevali tudi interdisciplinarni vidik terminov, ker je lahko pomen termina na enem področju »obarvan« z rabo termina na drugih področjih. Opis takih terminov zahteva še posebno natančnost.

V nekaterih terminoloških slovarjih pa se pojavlja še en problem – včasih imajo termini preveč splošne razlage, ponekod so celo enake kot v SSKJ. Oglejmo si nekaj primerov.

deodorant in dezodorant sredstvo za odstranjevanje neprijetnega vonja (*Slovenski medicinski slovar*, 2002)

dezodorant sredstvo za odstranjevanje neprijetnega vonja (SSKJ, 1998)

joga v hinduizmu smer in praksa, da se z dihalnimi vajami in duševno koncentracijo doseže telesna in duševna uravnovešenost, skladnost (*Slovenski medicinski slovar*, 2002)

joga v hinduizmu smer, praksa, da se z dihalnimi vajami in duševno koncentracijo doseže telesna in duševna uravnovešenost, skladnost (SSKJ, 1998)

džus osvežujoča pijača iz drobno zmečkanega sadja, sladkorja in sodavice (*Kmetijski tehniški slovar: sadjarstvo*, 1995)

džus osvežujoča pijača iz drobno zmečkanega sadja, sladkorja in sodavice (SSKJ, 1998)

kokta osvežujoča brezalkoholna pijača iz izvlečkov zdravilnih zelišč, zlasti šipka: steklenica kokte (*Kmetijski tehniški slovar: sadjarstvo*, 1995)

kokta osvežujoča brezalkoholna pijača iz izvlečkov zdravilnih zelišč, zlasti šipka: piti kokto; steklenica kokte (SSKJ, 1998)

V takih primerih je vprašljiv že sam izbor iztočnic: »Preveč splošna razlaga za strokovni slovar ni ustrezna. Če poimenovanje nima za stroko značilnega pomena, je vprašanje, če je iztočnica sploh termin.« (Humar 1998: 130.) Sprašujemo se torej,

če so to res (medicinski oziroma sadjarski) termini.¹¹ Če bi bilo iz razlage razvidno, zakaj sta recimo *joga* in *deodorant* pomembna za medicino, bi taki leksemi morda še sodili v terminološki slovar (seveda v tak tip terminološkega slovarja, ki je namenjen širšemu krogu uporabnikov), tako pa se zdi, da gre za neselektiven izbor terminov in neustrezne razlage, ki se preveč naslanjajo na razlage iz SSKJ.

bica ovca (*Veterinarski terminološki slovar*, 1998)

bica nar. severozahodno ovca (SSKJ, 1998)

Tudi v primerih, kot je *bica*, bi bilo težko zagovarjati stališče, da gre za veterinarski termin. Razlaga je neprimerna, saj ne vsebuje dovolj podatkov, ki bi pojem natančneje opredelili in ga uvrstili v pojmovni sistem stroke. Opis pomena je enak kot v SSKJ, le da manjka bistven podatek, tj. da je *bica* pravzaprav dialektizem. V nekaterih terminoloških slovarjih se torej pojavlja celo narečna leksika, pri čemer ni nikjer pojasnjeno, zakaj in v kakšnem obsegu so jo vključevali v terminološki slovar.

Tudi zaradi takih primerov je potrebna uporaba specializiranega korpusa, ki naj bo pazljivo načrtovan glede na potrebe skupine uporabnikov, ki ji je slovar namenjen.

Že pri nastajanju novih terminov bi bilo torej dobro pomisliti tudi na njihovo sprejemljivost za širšo (nestrokovno) javnost, terminograf pa naj bi še posebej pazljivo opisal termine, ki so na meji med več strokami. Izogibati bi se bilo treba preveč splošnim razlagam.

3 Zaključek

Proces determinologizacije briše meje med terminološko in splošno leksiko, kar je treba upoštevati tako v leksikografiji kot tudi v terminografiji. Najprej smo primerjali razlage v terminoloških slovarjih in SSKJ. Za terminološko razlago je v primerjavi s splošno značilen natančnejši opis pomena, to pa se v slovarjih kaže tudi v uporabi terminov, navajanju latinskega vrstnega imena, kvantitativnih opredelilvah, navajanju podiztočnic in izpostavljanju drugih vidikov pomena kot v splošnem slovarju. Ugotovili smo tudi, da to ne drži vedno. Vsaj pri slovarjih, ki še nastajajo, bi bilo dobro upoštevati razlike v opisu termina v splošnem in terminološkem slovarju.

V zvezi s splošnimi slovarji smo ugotavljali, da ni dobro, če neposredno povzemajo razlage iz terminoloških slovarjev, saj bi determinologizirani leksemi morali biti opisani s stališča uporabnika splošnega slovarja. Upoštevati je treba tudi nadaljnje pomenske in druge spremembe, ki jih lahko doživi tak leksem, pri čemer bi bil izredno uporaben referenčni, pa tudi specializirani korpus.

---

¹¹ V teh primerih ne gre za tipično determinologizacijo, toda ker je takih »terminov« v naših slovarjih kar precej, je smiselno opozoriti nanje.

Determinologizacija vpliva tudi na terminološke slovarje. Že pri nastanku terminov je, zlasti v aktualnejših strokah, smiselno pomisliti na možnost, da se termin determinologizira. Pozorno je treba opazovati tudi take termine, ki se v približno enakem pomenu uporabljajo v več strokah. Prav tako smo opozorili na presplošne razlage in iztočnice, ki ne sodijo v terminološki slovar.

Viri

A Spletni strani

Korpus slovenskega jezika FIDA. [Http://www.fida.net/slo/index.html](http://www.fida.net/slo/index.html).

Slovar slovenskega knjižnega jezika: Elektronska izdaja v. 1.0, 1998. Ljubljana: DZS.

B Terminološki slovarji

Baletni besednjak: leksikon baletnega strokovnega izrazja, 1999. Ljubljana: Forma 7.

Geografski terminološki slovar, 2005. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

Kmetijski tehniški slovar: sadjarstvo, 1995. Ljubljana: Oddelek za agronomijo Biotehniške fakultete.

Meteorološki terminološki slovar, 1990. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Sekcija za terminološke slovarje s Terminološko komisijo in Društvo meteorologov Slovenije.

Pojmovnik jedrske tehnike in varstva pred sevanji, 1997. Ljubljana: Društvo jedrskih strokovnjakov Slovenije.

Slovar izrazov za trg z električno energijo, 2001. Ljubljana: SLOKO-CIGRÉ.

Slovenski medicinski slovar, 2002. Ljubljana: Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Zdravniška zbornica Slovenije.

Slovenski pravni leksikon, 1999. Ljubljana: OST – svetovalne storitve: Društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije.

Veterinarski terminološki slovar A–B, 1998. Ljubljana: Veterinarska fakulteta, SAZU.

Literatura

BERGENHOLTZ, Henning, TARP, Sven, 1995: *Manual of Specialized Lexicography*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

BOKAL, Ljudmila et al., 2003: O načrtovanem slovarju novejšega besedja slovenskega knjižnega jezika. *Jezikoslovni zapiski* 9/1. 7–47.

BOWKER, Lynne, PEARSON, Jennifer, 2002: *Working with Specialized Language*. London and New York: Routledge.

FELBER, Helmut, 1984: *Terminology Manual*. Paris: Unesco, Infoterm.

HUMAR, Marjeta, 1998: Pomenski opisi v novejših terminoloških slovarjih. *Jezikoslovni zapiski* 4. 123–137.

KOŠMRLJ LEVAČIČ, Borislava, 2001: Prikaz pojmovnega sistema v terminološkem slovarju. *Filologija* 36–37. 291–301.

MEYER, Ingrid, 2000: Computer Words in Our Everyday Lives: How are They Interesting for Terminography and Lexicography? *Proceedings of EURALEX 2000*. 39–58.

- MEYER, Ingrid, MACKINTOSH, Kristen, 2000: When Terms Move Into Our Everyday Lives: An Overview of Determinologization. *Terminology* 6/1. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 111–138.
- STRNAD, Janez, 1984: O fizikalni terminologiji. *Terminologija v znanosti: Prispevki k teoriji*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. 143–145.
- ŽAGAR, Mojca, 2005: Determinologizacija (na primeru terminologije fizike). *Jezik in slovstvo* 50/2. 35–48.
- ŽELE, Andreja, 2004: Stopnje terminologizacije v leksiki (na primerih glagolov). *Terminologija v času globalizacije*. Ur. M. Humar. Ljubljana: Založba ZRC. 77–93.